

Handläggare: Katarina Bozkurt
Telefon: 08-508 25 608

Till
Socialnämnden

Lägesrapport år 2012, Tillsyn av folköl och tobak

Förvaltningens förslag till beslut

1. Socialnämnden godkänner anmälan av rapporten.
2. Rapporten överlämnas till kommunfullmäktige och stadsdelsnämnderna för kännedom.

Gillis Hammar

Förvaltningschef

Fredrik Jurdell

Avdelningschef

Sammanfattning

Vid utgången av år 2012 fanns 1043 st. försäljningsställen registrerade i ärendehanteringssystemet OL2 i Stockholm. Av dessa sålde 330 st. folköl och 713 st. tobaksvaror. Enligt nuvarande riktlinjer för folköls- och tobakstillsynen i Stockholm, som antagits av kommunfullmäktige vid sammanträde den 4 april 2011, skall varje försäljningsställe få minst ett tillsynsbesök per år. Försäljningsställen som ligger i närheten av skolor bör få extra tillsynsbesök. Det totala antalet tillsynsbesök under år 2012 uppgick till 1182 st. Kommunen tillsammans med polismyndigheten är tillsynsmyndighet när det gäller bestämmelserna om handeln enligt lag om ändring i tobakslagen. Provköp, som

tillsynsmetod, togs bort 2009 efter kritik från JO men kommer att kunna införas efter beslut i riksdagen. Efter att förslaget har remissbehandlats, beräknas lagbestämmelserna kunna träda i kraft tidigast den 1 juli 2013.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för stadsövergripande sociala frågor.

Bakgrund

Folköl och tobak

De nuvarande riktlinjerna för folköls- och tobakstillsynen antogs, den 4 april 2011, av kommunfullmäktige. Förändringarna av riktlinjerna var föranledda av delvis nya regler i tobakslagen och alkohollagen. Förändringar i tobakslagen den 1 juli 2010 innebar bl. a. att det blev straffbart att inte anmäla tobaksförsäljning till kommunen. Tillsynen över märkningen av tobaksvaror flyttades från folkhälsoinstitutet till kommunen. Det är bara kommunen som är tillsynsmyndighet för märkningen av tobak. Tillsammans med kommunen är polismyndigheten tillsynsmyndighet när det gäller bestämmelserna om handeln. Om oriktigt märkt tobak påträffas av polisen vid tillsyn skall en förundersökning utifrån rättegångsbalken inledas. Rikspolisstyrelsen redovisar i "Vägledning för Polisens tobakstillsyn," hur polisen skall utföra tobakstillsynen. I vägledningen klargörs bl. a. roll- och arbetsfördelningen mellan kommun och polis vid tillsynen.

Provköp, som tillsynsmetod, skulle inte längre användas efter Justitieombudsmannens (JO) beslut i ett tillsynsärende "Okonventionella metoder vid tillsyn enligt alkohollagen". Enligt JO strider provköp mot principen att dold myndighetsutövning inte får förekomma och metoden bör inte användas så länge den inte har stöd i lagstiftningen.

FHI har dock ansett att provköp är ett värdefullt komplement för effektiv ålderskontroll i tillsynsarbetet och har därför väckt frågan om lagstöd för arbets sättet hos regeringskansliet. Socialdepartementet beslutade att inrätta en arbetsgrupp med uppdrag att utreda om provköp bör införas som metod för tillsyn enligt alkohollagen (2010:1622), tobakslagen (1993:581), lagen om handel med vissa receptfria läkemedel (2009:730) samt vid handel med nikotinläkemedel enligt lagen om handel med läkemedel (2009:366). Arbetsgruppens uppdrag var att utreda möjligheten, nyttan och lämpligheten av att införa provköp som tillsynsmetod. Uppdraget redovisades den 30 mars 2012. Den 3 april 2012 överlämnade arbetsgruppen till barn- och äldre ministern förslag till lagändringar som ger tillsynsmyndigheten rätt att genomföra kontrollköp (f.d. provköp) för att förvissa sig om att köparen uppnått 18-årsgränsen vid köp av tobak, folköl och av

icke receptbelagda läkemedel. Kontrollbesök får inte genomföras av en person som inte fyllt 18 år. Arbetsgruppens förslag kommer att sändas på remiss och lagbestämmelserna beräknas kunna träda i kraft tidigast 1 juli 2013.

Näringsidkare har skyldighet att anmäla folköls- och tobaksförsäljning till kommunen. De är även skyldiga att bedriva en egenkontroll över verksamheten och upprätta ett särskilt program (egenkontrollprogram). Stadsdelsnämnderna har tillsynsansvar över försäljningsställen som säljer folköl och tobak. Socialnämnden svarar för samordning, information, utbildning, konsultativt stöd, bransch- och myndighetssamverkan. Socialnämnden har även ansvar för att följa upp stadsdelsnämndernas tillsynsplaner och för debitering av tillsyns- och kontrollavgifter. Socialnämnden har tillsynsansvar för de försäljningsställen som inte har någon fast försäljningslokal i en stadsdelsförvaltning men där tillsynsansvaret ändå faller på Stockholms stad. Det handlar då i första hand om internetförsäljning och trafikserveringar som inte har serveringstillstånd. Socialförvaltningen ansvarar för registrering av försäljningsställen som anmält försäljning av folköl och tobak i ärendehanteringssystemet OL2.

Enligt de nuvarande riktlinjerna skall varje försäljningsställe som säljer folköl och/eller tobak få minst ett årligt tillsynsbesök. Försäljningsställen, belägna i närheten av skolor eller där brister förekommer, bör få flera tillsynsbesök per år. Tillsynsbesöken registreras i det gemensamma ärendehanteringssystemet för tillsyn, OL2. Om försäljningsstället sålt tobaksvara/folköl till underårig eller i övrigt ha överträtt bestämmelse i tobakslagen/alkohollagen, där kommunen har tillsynsansvar, initieras ett tillsynsärende.

Avgifter till kommunen

Enligt beslut i kommunfullmäktige den 7 april 2008 debiterar socialförvaltningen näringsidkare en tillsynsavgift årsvis vid försäljning av folköl och tobak. Tillsynsavgiften är 1 500 kronor per år för folköl och samma avgift vid försäljning av tobak. Säljer handlaren både folköl och tobak är tillsynsavgiften 2 000 kronor per år.

En revidering av avgifterna ska göras under 2013 då de varit oförändrade sedan april 2008. Debitering av tillsyns- och kontrollavgifter sker en gång per år, vanligtvis i februari.

Redovisning

Antal försäljningsställen

Vid slutet av år 2012 fanns totalt 1 043 försäljningsställen registrerade i ärendehanteringssystemet OL2. Av dessa försäljningsställen sålda 330 folköl och 713 tobak. Skillnaderna i antalet försäljningsställen per stadsdelsnämnd är stora

mellan Södermalm med totalt 176 försäljningsställen till Älvsjö med totalt 16 försäljningsställen.

Minst 88 procent av antalet försäljningsställena i stadsdelarna säljer *tobak*. I Farsta, Rinkeby-Kista och Spånga-Tensta säljer samtliga försäljningsställen tobak av de registrerade försäljningsställena i OL2. Andelen registrerade försäljningsställen per stadsdel som anmält att de säljer *folköl* varierar mellan ca 63 procent (Älvsjö) till ca 34 procent (Spånga-Tensta). Andelen totalt för staden är 48 procent.

Tillsynen

Varje försäljningsställe, skall enligt de nuvarande riktlinjerna få minst ett årligt tillsynsbesök. Försäljningsställen, belägna nära skolor eller där brister förekommer, bör få flera tillsynsbesök per år. Enligt uppgifter i OL2 fanns totalt 154 eller knappt 14 procent av samtliga försäljningsställen registrerade som belägna nära skolor.

Av tabellen nedan framgår antalet försäljningsställen av folköl och tobak per stadsdelsförvaltning. Utöver de nedan redovisade tillsynsbesöken enligt plan har ytterligare 234 påkallade besök och besök tillsammans med polisen genomförts under året. Det totala antalet tillsynsbesök av folköl och tobak uppgick därmed till 1182 år 2012.

Stadsdelsförvaltning	Försäljningsställen	Tillsynsbesök
Bromma	54	52
<i>Enskede-Årsta-Vantör</i>	<i>102</i>	<i>102</i>
Farsta	48	37
<i>Hägersten</i>	<i>90</i>	<i>90</i>
Hässelby-Vällingby	51	51
<i>Kungsholmen</i>	<i>83</i>	<i>78</i>
Norrmalm	163	145
<i>Rinkeby-Kista</i>	<i>50</i>	<i>34</i>
Skarpnäck	39	39
<i>Skärholmen</i>	<i>36</i>	<i>34</i>
Spånga-Tensta	31	10
<i>Södermalm</i>	<i>176</i>	<i>156</i>
Älvsjö	16	16
<i>Östermalm</i>	<i>104</i>	<i>104</i>
TOTALT	1043	948

Källa: OL2

Enligt OL2 har 29 tillsynsärenden påbörjats under år 2012, 11 ärenden är fortfarande under utredning, resterande har avslutats. Ett ärende resulterade i ett föreläggande med vite, ett ärende föranledde en varning.

Övriga aktiviteter

Branschrådet

Branschrådet har möte fyra gånger per år. Syftet med rådet är att uppdatera varandra vad som är aktuellt inom branschen. Deltagarna i branschrådet kommer bl. a från Swedish Match, Stockholms livsmedelshandlareförening, British American Tobacco, Philip Morris Sweden, Reitan servicehandel Sverige AB, Svensk Servicehandel & Fast Food, Svenska dagligvaruhandel, Svensk Bensinhandel, Livsmedelshandlareförbundet, Länsstyrelsen, Polisen och staden.

Utbildning

Utbildning hölls vid ett tillfälle under året för handlare som säljer folköl och tobak och deras personal. Ansvarig för utbildningen är socialförvaltningen som också genomför den efter anmälan om deltagande på socialförvaltningens hemsida.

Referensgruppsmöte

Hålls fyra gånger per år. Gruppen består av fem tillsynsansvariga från fem stadsdelsförvaltningar och personal från socialförvaltningen. Syftet är att planera vilka frågor som skall tas upp i FOT-möte (Folköl och Tobak).

FOT-möte

FOT- möten hålls fyra gånger per år, där aktuella frågor om folköl och tobak tas upp till diskussion. Samtliga tillsynsansvariga i stadsdelsförvaltningarna och personal från socialförvaltningen deltar.

Under året har två samverkansdagar mellan polismyndigheten och socialtjänsten ägt rum. Deltagare var tillsynssamordnare samt närpolis och länsstyrelsen. Syftet med samverkansdagarna var att utveckla samarbetet och hitta gemensamma nämnare i tillsynen av tobak i Stockholm stad. Ett annat syfte var också att tillsynen ska ske likvärdigt över hela staden.

Förvaltningens synpunkter och förslag

En viktig strategi ur ett alkoholförebyggande perspektiv är att minska tillgången på alkohol för underåriga. Regelbundna mätningar av ungdomars rök- och alkoholvanor genom Stockholmsenkäten visar att andelen unga som inte dricker

alkohol har ökat mellan åren 1998 och 2010. En eventuell delförklaring till minskningen skulle kunna vara förbättrade ålderskontroller på försäljningsställena.

Det är viktigt att tillsyns- och kontrollbesök utförs på ett tillförlitligt, rättssäkert och professionellt sätt och att påvisade brister i hanteringen gentemot konsument följs upp. Enligt svensk lag är det förbjudet att sälja tobaksprodukter till ungdomar under 18 år. Desto tidigare ungdomarna debuterar med alkohol, tobak eller narkotika desto större är riskerna för framtida problem.

Förvaltningen ser att en positiv utveckling skett under året när det gäller samverkan med polismyndigheten om tillsynen av tobak. Provköp som användes som en tillsynsmetod före 2009 är på väg att åter införas. En arbetsgrupp, som haft i uppdrag att utreda möjligheten, nyttan och lämpligheten att införa provköp som tillsynsmetod, har lämnat sitt förslag om genomförande av kontrollköp. Arbetsgruppens förslag kommer att sändas på remiss och lagbestämmelserna beräknas kunna träda i kraft tidigast 1 juli 2013. Förvaltningen välkomnar återinförandet av kontrollköp och ser det som en möjlighet för en effektivare tillsyn.

Under 2012 har ärendehanteringssystemet OL2 uppdaterats och rutiner för anmälan av försäljning förändrats. Den utbildningen som förvaltningen erbjuder handlare som säljer folköl och tobak och deras personal har fått allt mindre anmälningar under de sista åren. För att öka deltagarantalet ska möjligheterna att anordna utbildningar på annat sätt undersökas under året. Förvaltningen kommer under 2013 att återkomma med ett ärende om avgifterna för tillsynen. Avgifterna har varit oförändrade sedan 2008 och täcker idag inte förvaltningens kostnader för samordningen av tillsynen. I och med att kontrollköp kommer att återinföras kommer förvaltningen i det ärendet också återkomma med reviderade riktlinjer.